

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060102

DOM
2020-06-15
Stockholm

Mål nr
P 13143-19

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Nacka tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2019-11-21 i mål nr P 6245-18, se bilaga A

PARTER

Klagande

1. Västerås kommun
721 87 Västerås

2. Gustavianska stiftelsen vid Uppsala Akademi, 817603-5981
Box 121
751 04 Uppsala

Ombud för 2: Advokaterna NL och ES

Motpart

1. AI

2. JI
Samma adress som 1

SAKEN

Detaljplan för del av X m.fl., Dingtuna i Västerås kommun

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Med ändring av mark- och miljödomstolens dom fastställer Mark- och miljööverdomstolen Byggnadsnämnden i Västerås kommuns beslut den 30 augusti 2018, § 181, dnr BN 2016/00200-213, att anta detaljplan för del av X m.fl., Dingtuna i Västerås kommun.

Dok.Id 1598339

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50 E-post: svea.hovratt@dom.se www.svea.se		måndag – fredag 09:00–16:30

YRKANDEN M.M. I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Västerås kommun har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska ändra mark- och miljödomstolens dom och fastställa Byggnadsnämnden i Västerås kommuns beslut att anta detaljplanen. Kommunen har även yrkat att syn och muntlig förhandling ska hållas i målet.

Kommunen har till stöd för överklagandet anfört i huvudsak följande: Mark- och miljödomstolen har, genom att pröva frågor som klagandena inte angett i sitt överklagande eller som framgår av omständigheterna i övrigt, gått utanför den prövningsram domstolen ska förhålla sig till. Det finns inte heller skäl i sak för att upphäva beslutet att anta detaljplanen med hänsyn till skyddet av utpekade naturvärden, hanteringen av dagvattnet eller planens förenlighet med 3 kap. 4 § miljöbalken.

Gustavianska stiftelsen vid Uppsala akademi har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska ändra mark- och miljödomstolens dom och fastställa nämndens beslut att anta detaljplanen. Stiftelsen har även yrkat att syn ska hållas i målet.

Stiftelsen har till stöd för överklagandet anfört i huvudsak följande: Mark- och miljödomstolen har gått utöver klagandenas yrkanden. Det finns inte skäl att upphäva detaljplanen med hänsyn till 3 kap. 4 § miljöbalken, skyddet av naturvärden eller dagvattenhanteringen.

AI och **JI** har medgett ändring av mark- och miljödomstolens dom samt uppgett att de har återkallat sitt överklagande av kommunens beslut om detaljplan.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Enligt 13 kap. 17 § plan- och bygglagen (2010:900) ska den myndighet som prövar ett överklagande av ett beslut att anta en detaljplan endast pröva om det överklagade beslutet strider mot någon rättsregel på det sätt som klaganden har angett eller som framgår av omständigheterna.

I praxis har bestämmelsen tolkats på så sätt att det från den överprövande instansens sida bör vara möjligt att i uppenbara fall ex officio ingripa mot beslut som har fattats i strid mot någon rättsregel. När den rättsregel som kan ha överträtts innefattar ett bedömningsutrymme är emellertid utrymmet för officialprövning mycket litet, och en sådan prövning bör endast undantagsvis komma i fråga (se bl.a. rättsfallet MÖD 2012:31 och Mark- och miljööverdomstolens dom den 11 juni 2018 i mål nr P 11037-17).

AI:s och JI:s överklagande av beslutet om detaljplan till mark- och miljödomstolen innehöll konkreta yrkanden om att planen skulle ändras i vissa avseenden. Till stöd för dessa yrkanden anförde AI och JI att ett genomförande av planen skulle påverka deras fastighet och boende-miljö negativt i olika avseenden. Överklagandet innehöll inte något uttryckligt yrkande om att planen skulle upphävas. Till skillnad från mark- och miljödomstolen bedömer Mark- och miljööverdomstolen att det som anfördes i överklagandet inte kan anses innefatta frågor som rör hänsynstagande till naturvärden och brukningsvärd jordbruks-mark eller frågor om dagvattenhantering. Prövningen av om detaljplanen står i strid med någon bestämmelse som reglerar dessa frågor innefattar ett bedömningsutrymme. Mark- och miljödomstolen borde därför inte ha prövat frågorna utan att klagandena hade åberopat dessa. Sammantaget bedömer Mark- och miljööverdomstolen att det inte fanns förutsättningar att upphäva planbeslutet på de av mark- och miljödomstolen anförda grunderna.

Av detta skäl och då AI och JI numera har medgett att beslutet att anta detaljplanen fastställs ska mark- och miljödomstolens dom ändras och beslutet att anta detaljplanen fastställas.

Vid denna utgång finns det inte anledning att hålla syn eller sammanträde i målet.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättsrådet Fredrik Ludwigs, tekniska rådet Inger Holmqvist, hovrättsrådet Ralf Järtelius, referent, och tf. hovrättsassessorn Erik Stålhammar.

Föredragande har varit Ulrika Agerskans.

NACKA TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2019-11-21
meddelad i
Nacka

Mål nr P 6245-18

PARTER

Klagande

1. AI

2. JI

Samma adress

Motparter

1. Västerås kommun

721 87 Västerås

2. Gustavianska stiftelsen vid Uppsala Akademi

Box 121

751 04 Uppsala

SAKEN

Detaljplan för X m.fl., Dingtuna i Västerås kommun

ÖVERKLAGAT BESLUT

Västerås kommuns beslut 2018-08-30 i ärende nr BN2016-00200-213

DOMSLUT

Mark- och miljödomstolen upphäver Byggnadsnämnden i Västerås kommuns beslut den 30 augusti 2018 i ärende nr BN 2016/00200-213 om antagande av detaljplan för X, Dingtuna, Dp 1846.

BAKGRUND

Byggnadsnämnden i Västerås kommun (nämnden) beslutade den 30 augusti 2018 att anta detaljplan för del av X, Dingtuna, Västerås stad. Syftet med detaljplanen är att möjliggöra byggnation av ca 280 bostäder samt utbyggnad av förskola eller skola, gruppboende och äldreboende.

Antagandebeslutet har överklagats till mark- och miljödomstolen av AI och JI.

YRKANDEN

AI och JI har, som de får uppfattas, yrkat att mark- och miljödomstolen ska

- i första hand justera detaljplanen (främst när det gäller placering av förskolan och vissa cykelvägar), och
- i andra hand upphäva antagandebeslutet.

Byggnadsnämnden i Västerås kommun har bestritt ändring.

Gustavianska stiftelsen vid Uppsala Akademi har bestritt ändring.

UTVECKLING AV TALAN

AI och JI har hänvisat till bl.a. kart- och bildmaterial för att illustrera föreslagna ändringar i detaljplanen.

Byggnadsnämnden har hänvisat till gällande översiktsplan (ÖP 2026), Program för bostadsförsörjning i Västerås (2018-2021), utdrag från Västerås kartportal för Dingtuna (riksintressen för kulturmiljövård, fornlämningar), fördjupad översiktsplan för Dingtuna (FÖP 46), Jämförande studie – sju serviceorter (2019) samt samrådsyttranden från länsstyrelsen, LRF och Naturskyddsföreningen.

Parterna har anfört i huvudsak följande.

AI och JI

Exploateringen av området innebär ett avsteg från den nuvarande lantliga och avskilda miljön. Värdet på fastigheterna kommer att sjunka och bullernivån kommer att öka. Någon ytterligare cykelväg än redan befintlig är obehövlig. Bullerplank ska bekostas av Uppsala Akademi eller Västerås kommun. Vattenförsörjningen bör utredas och befintlig växtlighet ska få vara intakt.

Byggnadsnämnden

Överväganden

Detaljplanen uppfyller översiktsplanens (ÖP 2026) intentioner om att utveckla serviceorterna i kommunen. Den innebär en komplettering av bebyggelsen för

att behålla och utveckla kommersiell och kommunal service. I Dingtuna finns begränsade utbyggnadsriktningar, vilket har resulterat i valet av den aktuella platsen.

I enlighet med det avvägande som gjordes i den fördjupade översiktsplanen för Dingtuna (FÖP 46) binder detaljplanen ihop samhället. Dingtuna är ett utpräglat stationssamhälle med en långsträckt form utmed järnvägen. Kyrkan, skolan och en mindre bostadsgrupp bildar en egen enhet strax sydost om tätorten. Detaljplanen ger möjlighet till utökad samhällsservice i form av äldreboende, förskola och särskilt boende.

I enlighet med program för bostadsförsörjning i Västerås (2018-2021) är målsättningen att antal färdigställda lägenheter ska vara 5 000 under denna period. Bostadsbyggandet ska medverka till en attraktiv stad som möter en ökande befolkning på ett hållbart sätt. Förtätning ska ske i hela kommunen – i Västerås tätort men även i serviceorterna. Balans ska råda på bostadsmarknaden genom att planera utifrån människors behov, till exempel barn, personer med funktionsnedsättning och äldre. I Dingtuna har ingenting byggts de senaste åren.

Den antagna detaljplanen ger möjlighet att bygga en blandning av friliggande enbostadshus, radhus, parhus, kedjehus och mindre flerbostadshus. Beroende på vilka boendeformer som väljs kan upp till cirka 280 bostäder tillkomma inom området. Inom detaljplanen har Västerås stad gjort bedömningen att det är en god hushållning av markresurser.

Överväganden har även gjorts utifrån den goda infrastruktur som finns i direkt anslutning till detaljplanen, såsom buss- och tågförbindelser på orten. Gång- och cykelvägar finns mellan Dingtuna - Västerås, vilket sammantaget gör att detaljplanen får en god samhällsekonomisk kalkyl. Detaljplanen bidrar även till ökad trafiksäkerhet för oskyddade trafikanter som färdas mellan skolan och samhället.

I den överklagan som byggnadsnämnden har tagit del av står det inget om att detaljplanen skulle strida mot 3 kap. 4 § andra stycket miljöbalken eller att dessa överväganden inte skulle vara tillräckligt utredda. Enligt 13 kap. 17 § plan och bygglagen ska den myndighet som prövar ett överklagande av ett beslut att anta, ändra eller upphäva en detaljplan eller områdesbestämmelser endast pröva om det överklagade beslutet strider mot någon rättsregel på det sätt som klaganden har angett eller som framgår av omständigheterna. Byggnadsnämnden ställer sig därför frågande till varför domstolen begärt att nämnden ska redovisa vilket överväganden som gjorts mot bakgrund av kraven i 3 kap. 4 § miljöbalken.

Bemötande av klagandenas synpunkter

I samrådsskedet föreslog berörda fastighetsägare att förskolan skulle placeras i det nybyggda området och inte på Kyrkvägen. Synpunkter framfördes även om respektavstånd om 45 meter samt att man inte önskade bostadsbebyggelse så nära inpå. I samrådsförslaget var det 10 meter mellan fastighetsgränser.

Till granskningskedet utökades avståndet mellan fastighetsgränserna till 20 meter, omplacering av förskola och borttagande av bostäder skedde bl.a. på grund av läget i området då (förskole)gården får en naturlig koppling till ett sammanhängande gröonstråk med åkerholmar och ängs- och hagmark.

Genom att jobba med modellering, till exempel genom att anlägga kullar och plantera träd, går det att skärma av mellan förskolan och befintlig bebyggelse på ett naturligt sätt. Detta kan göras på ytan mellan förskolans gård och befintlig bebyggelse, men även inne på förskolegården.

Utsikten från klagandenas tomt bedöms inte påverkas då plankartan har planbestämmelser som begränsar omfattningen av bebyggelse.

Ett rimligt respektavstånd till fastighetsgräns har bedömts vara 20 meter. I en teoretisk beräkning skulle det kunna bli 35 meter eller mer mellan huskropparna (11 meter från klagandenas huskropp till fastighetsgräns, 20 meter mellan fastigheterna och minsta mått till förskolebyggnaden 4 meter).

Illustrationskartan visar ett gångstråk. Det kan röra sig om en stig och kan uppstå naturligt ändå. Detta regleras inte i någon bestämmelse i detaljplanen.

Det går inte att ställa krav på att det genomförs bulleråtgärder för befintlig bebyggelse då planförslaget inte medför att dagens lagkrav för buller överskrids. Detaljplanen reglerar markanvändningen och medger lokalgata. I framtida plangenomförande kommer tekniska detaljer att studeras.

Detaljplanen regleras markanvändningen och medger lokalgata. I ett framtida plangenomförande kommer tekniska detaljer att studeras.

Gustavianska stiftelsen vid Uppsala Akademi

Planprocessen innebär en mängd avvägningar av olika intressen. I det här fallet har kommunen gjort en rimlig avvägning av berörda intressen.

DOMSKÄL

Rättsliga utgångspunkter

Enligt 1 kap. 2 § plan- och bygglagen, PBL, är det en kommunal angelägenhet att planlägga användningen av mark och vatten. Kommunen har därmed en betydande frihet när det gäller planläggning av markens användning inom ett visst område. En myndighet som överprövar en kommuns beslut att anta en detaljplan ska enligt 13 kap. 17 § första stycket PBL endast pröva om det överklagade beslutet strider mot någon rättsregel på det sätt som klaganden har angett eller som framgår av omständigheterna. Om myndigheten vid prövningen finner att beslutet strider mot en rättsregel, ska beslutet upphävas i sin helhet. Annars ska beslutet fastställas i sin helhet.

Hänsyn ska enligt 2 kap. 1 § PBL vid planläggning tas till både allmänna och enskilda intressen. Vid en avvägning mellan dessa intressen ska enligt 4 kap. 36 § PBL skälig hänsyn tas till bl.a. befintliga bebyggelse-, äganderätts- och fastighetsförhållanden som kan inverka på planens genomförande.

Vid planläggning ska miljöbalkens hushållningsbestämmelser tillämpas (2 kap. 2 § PBL). Enligt dessa gäller bl.a. att brukningsvärd jordbruksmark får endast tas i anspråk för bebyggelse för att tillgodose väsentliga samhällsintressen och detta behov inte kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt tillfredställande sätt genom att annan mark tas i anspråk (3 kap. 4 § miljöbalken).

För att få bebygga brukningsvärd jordbruksmark krävs det alltså enligt 3 kap. 4 § miljöbalken konkret utredning som visar att det aktuella behovet inte kan tillgodoses på annan mark (se t.ex. Mark- och miljööverdomstolens domar den 16 januari 2019 i mål P 3809-18, den 9 april 2018 i mål P 5481-17 och den 9 november 2018 i mål P 8280-17).

Av 4 kap. 33 § PBL följer bl.a. att planbeskrivningen ska innehålla en redovisning av planeringsförutsättningarna, planens syfte, hur planen är avsedd att genomföras samt de överväganden som har legat till grund för planens utformning med hänsyn till motstående intressen och planens konsekvenser, och om planen avviker från översiktsplanen, på vilket sätt den i så fall gör det och skälen för avvikelsen. Av redovisningen av hur planen är avsedd att genomföras ska vidare framgå de tekniska, organisatoriska, ekonomiska och fastighetsrättsliga åtgärder som behövs för att planen ska kunna genomföras på ett samordnat och ändamålsenligt sätt samt vilka konsekvenser dessa åtgärder får för fastighetsägarna och andra berörda.

Prövningens ram i detta fall

Som framgår av redovisningen ovan är det inte möjligt för en högre instans att justera innehållet i en detaljplan. AI:s och JI:s förstahandsyrkandet (om justeringar på visst sätt) tas därför inte upp till prövning av mark- och miljödomstolen. Men vad AI och JI har anfört innefattar även frågor som rör hänsynstagande till naturvärden och brukningsvärd jordbruksmark samt frågor om dagvattenhantering. De frågorna behandlas i det följande.

Brukningsvärd jordbruksmark

Syftet med detaljplanen är att möjliggöra byggnation av upp till 280 bostäder samt utbyggnad av förskola eller skola, gruppboende och äldreboende. I det här fallet utgör en inte obetydlig del av planområdet brukningsvärd jordbruksmark i den mening som avses i 3 kap. 4 § miljöbalken.

Brukningsvärd jordbruksmark får endast tas i anspråk för bebyggelse för att tillgodose väsentliga samhällsintressen och detta behov inte kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt tillfredställande sätt genom att annan mark tas i anspråk (3 kap. 4 § miljöbalken).

För att avgöra om bebyggelse kan tillåtas på bruksvärd jordbruksmark måste en bedömning göras om behovet av bostäder i stället kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt tillfredställande sätt genom att annan mark tas i anspråk. Med uttrycket "tillfredställande" avses enligt förarbetena att den alternativa lokaliseringen ska vara fullt godtagbar ur samhällsbyggnadssynpunkt, vilket bl.a. innebär att den ska vara funktionellt lämplig samt ekonomiskt rimlig. Det innebär vidare ett krav på utredning i frågan om lokaliseringen av exploateringsföretaget på ett tillfredställande sätt kan ordnas på annan mark. I förarbetena uttalade departementschefen att utgångspunkten är att kommunerna, i de fall de anser sig tvingade att ta i anspråk bruksvärd jordbruksmark för utbyggnadsändamål, i översiktsplanen redovisar de alternativa utbyggnadsområden som har studerats och även belyser konsekvenserna från allmän synpunkt av de olika alternativen (se prop. 1985/86:3 s. 54 och s. 158).

För att få bebygga bruksvärd jordbruksmark krävs det alltså enligt 3 kap. 4 § miljöbalken *konkret utredning* som visar att det aktuella behovet inte kan tillgodoses på annan mark

I en fördjupad översiktsplan för Dingtuna, ÖP 46 (antagen 1993) har ett område pekats ut som lämpligt för ny, kompletterande bebyggelse. Området benämns "Kyrkbyn" och motsvarar i allt väsentligt området för den antagna detaljplanen. Den fördjupade översiktsplanen redovisar även kortfattat fem områden i Dingtunas omedelbara närhet som tidigare studerats, men som bedömts som mindre lämpliga för (ÖP 46, s. 17). Men den fördjupade översiktsplanen innehåller inte någon konkret utredning som belyser varför bebyggelsebehovet inte skulle kunna på ett tillfredställande sätt tillgodoses utan att bruksvärd jordbruksmark tas i anspråk. Inte heller översiktsplanen (antaget 2012, reviderad 2017) innehåller någon analys eller redovisning av tänkbara alternativa lokaliseringar av ny bebyggelse i eller i närheten av Dingtuna. Någon sådan alternativredovisning har inte heller presenterats på annat sätt i målet.

Den bostadsbebyggelse som detaljplanen syftar till tillgodoser visserligen ett väsentligt samhällsintresse. Men mark- och miljödomstolen bedömer att den utredning som gjorts inom ramen för planprocessen och som i övrigt presenterats i målet inte ger stöd för slutsatsen att detta intresse inte kan tillgodoses utan att bruksvärd jordbruksmark tas i anspråk.

Naturvärden

Inom planområdet finns fem 'åkerholmar' som omfattas av både biotop- och områdesskydd, samt ett naturområde som inbegriper åtta rödlistade växtarter (Dingtuna, Inventering av kärlväxter). I dokumentet anges att "[e]xploatering bedöms inte lämplig med hänsyn till förekomsten av flera rödlistade arter, varav två klassas som sårbara" (s. 14). Även länsstyrelsen har pekat på behovet av ett effektivt skydd för naturvärdena på platsen.

I detaljplanen är berörda områden punktprickade och får inte bebyggas, vilket är reglerat genom kvartersmark för bostadsbebyggelse, B. Områdena har givits egenskapsbestämmelser om hur områdena bör skötas genom regelbunden röjning; n_1 och n_2 . Men PBLs regelverk medger inte någon efterföljande prövning av de utpekade åtgärder – röjning och underhåll av naturmark inom kvartersmark – så att de verkligen genomförs. Efterlevnaden av egenskapsbestämmelserna är alltså inte säkerställd och de utpekade naturvärdena erbjuds inte ett effektivt skydd. Det kan ifrågasättas om inte områdena med utpekade naturvärden istället borde ha lagts ut som allmän platsmark. Därigenom hade skyddet för utpekade naturvärden kunnat säkerställas.

Planbeskrivningen innehåller inte de överväganden som legat till grund för att området för att utpekade naturvärden lagts ut som kvartersmark och inte allmän platsmark eller vilka konsekvenser för berörda motstående intressen som detta har.

Dagvatten

Av plankartan framgår att det inom planområdets västra del ska anläggas en dagvattendamm. Området är punktprickade och får inte bebyggas, vilket är reglerat genom kvartersmark för bostadsbebyggelse, B.

I dagvattenutredningen konstateras att risken för översvämning, med betydande konsekvenser för fastigheter inom planområdet och i dess närhet, är stor om vattenmängder vid 10-års regn inte magasineras eller leds bort genom dikning (Dagvattenutredning, Dingtuna, Västerås, s. 10f). Även planbeskrivningen pekar på behovet av ett organiserat omhändertagande av dagvatten, inte minst vid höga flöden. I planbeskrivningen (s. 20) anges bl.a. att "[f]ör att undvika skador på byggnader vid extrem nederbörd då dagvattensystemets kapacitet överskrids bör höjdsättningen av området säkerställa avledningssystem via gator och grönytor till föreslagen dagvattendamm eller till befintliga diken för vidare avledning mot recipient. Inom planområdet finns idag inga områden som riskerar att bli hydrauliskt instängda. Höjdsättning inom området ska medföra att dagvatten inte avleds mot järnvägsundergången. Pumpning kan komma att krävas."

Om exploatering av ett område förutsätter att tekniska anläggningar för omhändertagande av dagvatten, t.ex. fördröjningsmagasin, anläggs bör enligt mark- och miljödomstolens bedömning utpekade områden för tekniska anläggningar läggas ut som allmän platsmark. Därigenom säkerställer man ett genomförande. Men i de här fallet den tilltänkta dagvattendammen lagts ut på kvartersmark, vilket i realiteten innebär att kommunen inte kan säkerställa att nödvändiga åtgärder genomförs.

Planbeskrivningen innehåller inte någon redovisning av hur planen är avsedd att genomföras med avseende på den nödvändiga dagvattendammen, de överväganden som legat till grund för att området för den tilltänkta dagvattendammen lagts ut som kvartersmark och inte allmän platsmark eller vilka konsekvenser för fastighetsägare och andra berörda som detta har.

Avslutning

De bedömningar som mark- och miljödomstolen har redovisat ovan innebär att planen strider mot rättsregler, närmast 4 kap. 33 § PBL och 3 kap. 4 § miljöbalken. Beslutet att anta detaljplanen ska därför upphävas.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 1 (MMD-02)
Överklagande senast den 12 december 2019.

Inge Karlström

Ylva Kvist Trelje

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Inge Karlström, ordförande, och tekniska rådet Ylva Kvist Trelje. Målet har handlagts av beredningsjuristen Maria Gustafsson.